

ОСВІТНІЙ ОКРУГ ЯК ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

Статтю присвячено інноваційним підходам до організації профільного навчання та професійної підготовки учнів в освітніх закладах. Здійснено аналіз суспільних передумов та різнорівневих причин, що стали поштовхом до активізації діяльності освітніх округів як нової соціально-педагогічної системи. Описано моделі профільного навчання за мережевої взаємодії навчальних закладів в освітньому окрузі, розкрито можливості діяльності освітніх округів як запоруки рівного доступу до якісної освіти кожної дитини.

Ключові слова: професійне самовизначення, профільне навчання, професійна підготовка, інноваційна модель, мережева взаємодія, освітній округ, рівний доступ до якісної освіти.

Упровадження якісної освіти сьогодні — це не лише забезпечення певної суми знань, умінь, навичок і навіть компетентностей, які відповідають державним стандартам. Якісна освіта можлива лише за створення умов для побудови кожною дитиною індивідуальної освітньої траєкторії, що залежатиме від її здібностей, нахилів, уподобань, буде спрямована на розвиток, допомагатиме в самовизначенні та успішній самореалізації. Така освіта неможлива без профілізації старшої школи.

Останніми роками в освітній галузі відбуваються реформаційні процеси, спрямовані на досягнення рівня найкращих світових стандартів. Важливим кроком у цьому напрямі стала поява стратегічних освітніх нормативних документів: Концепції державної системи професійної орієнтації населення та нової редакції Концепції профільного навчання в старшій школі. У цих документах окреслено основи нової парадигми освіти — орієнтація на новий тип гуманістично-інноваційної освіти, її конкурентоздатність у європейському та світовому просторах.

У контексті нашого дослідження важливе теоретичне і практичне значення мають праці, присвячені розкриттю особливостей побудови профільної школи, специфіці професійної орієнтації учнівської молоді в сучасних умовах Е. Зеєра, Л. Йовайши, І. Уличного, М. Піддячого, О. Мельника, О. Пилипчака, В. Сидоренка, М. Янцура та інших. Проблеми організації й діяльності освітніх округів у контексті оптимізації ЗНЗ розкрито в працях Д. Дейкуна, Ю. Луковенка, А. Мазака, С. Сологуба та Л. Юрчака. Низка сучасних досліджень Т. Боб-

ко, М. Коляновської, А. Назарчука, В. Туляева присвячена розкриттю ефективних профорієнтаційних технологій у підготовці школярів до професійного самовизначення в умовах розбудови сучасної школи.

Учені у своїх дослідженнях зазначають, що, зазвичай, знайомство з майбутньою професією відбувається на основі зовнішньої привабливості, наприклад за рівнем зарплатні, престижності професії, за прикладом батьків, друзів тощо. При цьому ігноруються якості власної особистості. Останнє відбувається тому, що людина, як правило, краще знає об'єктивну дійсність (навчальний предмет, робоче місце тощо), ніж свої суб'єктивні психологічні властивості. Водночас більшість сучасних професій – дуже складні та потребують глибинного пізнання, до того ж їхня кількість сягає тисяч. Слід зважати на те, що в умовах сьогодення «...престижними у нашому суспільстві стають професії, які відповідають потребам нових, що народжуються, форм економіки. У той же час такі традиційні професії, як педагог, лікар, військовий, міліціонер тощо стають малопривабливими. Це призводить до плінності кадрів у відповідних галузях діяльності, дискваліфікації не потрібних для певних галузей народного господарства спеціалістів і їх масового відтоку в інші. Наслідком є нестача висококваліфікованих спеціалістів у найважливіших для суспільства сферах: охороні здоров'я, освіті, соціальному захисті населення та інших» [3, с. 274].

Саме тому сучасному старшокласнику потрібна професійна кваліфікована допомога у вирішенні проблеми вибору майбутньої професійної діяльності. Однією з необхідних умов, що забезпечують належну якість професійної підготовки, є відповідна матеріально-технічна база, яка у більшості шкіл слабка, особливо в сільській місцевості. З огляду на вищесказане, існує очевидна суперечність: з одного боку, необхідність підготовки випускників шкіл до усвідомленого вибору професії та продовження освіти відповідно до неї, з іншого – невідповідність умов для реалізації цього завдання.

Створення та функціонування освітніх округів законодавчо унормоване ст. 9 Закону України «Про загальну середню освіту» та Положенням про освітній округ [1], затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України» від 27 серпня 2010 року № 777.

Важливим критерієм підбору територій для об'єднання в освітні округи має бути саме критерій повноти освітніх пос-

луг. Тобто, на території округу повинно бути все, що потрібно для освітньої системи, починаючи від дошкільних установ і закінчуючи можливістю тісної взаємодії з вищими навчальними закладами II, III, IV рівнів акредитації. Метою функціонування освітніх округів є підвищення якості освіти та її відповідності сучасним стандартам на основі ефективного використання ресурсів кожного навчального закладу. Іншими словами, налагодження ефективної діяльності освітнього округу сприятиме забезпеченню учасникам навчально-виховного процесу рівного доступу до якісної дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти, довшівської, допрофесійної підготовки; координації взаємодії суб'єктів округу з питань реалізації законодавства в галузі освіти, раціональному використанню кадрового потенціалу, створенню сучасної навчально-методичної та матеріально-технічної бази.

Освітній округ є складовою державно-громадської системи освіти, її територіальною підсистемою. Виокремлення в ній освітніх округів зумовлене необхідністю враховувати запити місцевого населення, актуальні і перспективні потреби соціально-економічного та соціокультурного розвитку території. Світовий досвід свідчить, що підстави для виокремлення освітніх округів можуть бути різними. Наприклад, соціокультурні (збереження і розвиток національно-культурних традицій, спільності мови, конфесійних відмінностей – Бельгія), економічні (вирівнювання податкової бази – США), організаційні (децентралізація управління освітою та побудова у межах навчальних округів автономної системи освіти, часто з домінуючим у ній ВНЗ, зазвичай університетом – Франція). Іноді це диктується традиційними для території потребами промисловості у кваліфікованих робітничих кадрах («професійні навчальні округи» в США). Та найчастіше поділ на навчальні округи здійснюється з урахуванням багатьох критеріїв, причому в більшості випадків їхні межі збігаються з адміністративними межами територій. У системі української освіти вони формуються за адміністративно-територіальним принципом.

Освітній округ, по суті, є інноваційною структурою, діяльність якої формується шляхом об'єднання навчально-виховних закладів у межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці для забезпечення навчально-виховного процесу, реалізації допрофільної підготовки і профільного навчання, розвитку творчих здібностей дітей.

Центром профільного навчання в освітньому окрузі є опорний загальноосвітній навчальний заклад, який забезпечує: проведення навчальних занять, що відповідають його спеціалізації, профілю навчання; проведення факультативних занять, спецкурсів; культурно-просвітницьку роботу з батьківською громадськістю; методичний супровід діяльності навчальних закладів; надання сервісних послуг. В окрузі можуть функціонувати один або декілька опорних закладів, за якими здійснює контроль районний (міський) методичний кабінет відділу освіти.

Для визначення ефективного профільного навчання розглянемо різні моделі вибудови освітніх округів: модель «Міжшкільне об'єднання», модель «Школа-ресурсний центр», модель «Асоціація шкіл (навчально-виховний комплекс)», модель «Соціально-педагогічний комплекс», модель «Ресурсний центр районного (міського) округу», модель «Обласний ресурсний центр».

Модель «Міжшкільне об'єднання» доцільна тоді, коли поруч розташовані кілька шкіл, здатних за спільною домовленістю обмінюватися освітніми ресурсами, кадрами. У цьому разі можлива організація навчання в кожній школі за двома-трьома профілями.

Сутність моделі визначають такі параметри: а) школи з незначною територіальною віддаленістю створюють територіальне об'єднання за наявності хоча б одного загальноосвітнього навчального закладу, що дає повну загальну середню освіту (є базовим), та організації підвезення учнів, педагогічних працівників до місця навчання й додому; б) базова школа округу реалізує один чи кілька профілів навчання; в) профільне навчання, як правило, здійснюється в базовій школі; проте залежно від обраного профілю воно може реалізовуватися на базі інших суб'єктів освітнього округу (позашкільному, професійно-технічному навчальних закладах, міжшкільному навчально-виробничому комбінаті тощо); г) учні вивчають профільні предмети в базовій школі округу на основі установчої угоди про спільну діяльність між суб'єктами округу, що укладається відповідно до чинного законодавства та реєструється у відділі освіти; д) наукове й організаційно-методичне керівництво єдиним освітнім процесом здійснюється шляхом створення ради округу; е) для організації профільного навчання за поданням ради округу відділ (управління) освіти районної державної адміністрації або міської ради (для міста)

ухвалює рішення про перерозподіл годин робочих навчальних планів, коригує питання, пов'язані з призначенням педагогічних кадрів, перерозподілом бібліотечного фонду, зміцненням матеріальної бази суб'єктів округу тощо; є) в освітньому окрузі забезпечується створення єдиного освітнього простору, що знижує ефект соціального відчуження невеликих шкіл, упровадження в навчальний процес сучасних навчальних технологій, раціональне використання навчально-методичної літератури, а також передбачається інтеграція діяльності навчальних закладів з установами соціальної сфери, культури й іншими установами.

Модель «Школа — ресурсний центр» доцільна для сільських районів, у яких школи нечисленні, не мають достатньої кадрової і матеріальної бази для профільного навчання. У цьому разі всі освітні ресурси розміщені переважно на базі однієї школи, яка стає опорною. Такий загальноосвітній навчальний заклад виконує щодо інших шкіл функцію ресурсного центру та краще укомплектований навчальним обладнанням, має кваліфіковані педагогічні кадри. Базою ресурсного центру за спільного керівництва можуть бути школа, заклад додаткової освіти, професійні навчальні заклади.

Модель «Асоціація шкіл (навчально-виховний комплекс)» — це об'єднання освітніх, фінансових, інформаційних ресурсів навчальних закладів різних типів і рівнів акредитації для задоволення допрофесійних і професійних запитів учнів. До такої моделі належать здебільшого навчальні заклади різного ступеня: дошкільні навчальні заклади; ЗНЗ I, I-II або II ст. навчання; III, II-III, I-III ст. навчання, гімназії, ліцеї, колежіуми. Звичайно, за такого об'єднання матеріально забезпечена і численна школа бере на себе функцію опорної.

Модель «Соціально-педагогічний комплекс» — структурно впорядкована розгалужена мережа виховно-освітніх установ, соціально-психологічних служб, територіальних груп і об'єднань, служб допомоги сім'ї та дитинству, спрямована на соціальний захист кожного свого громадянина, успішний фізичний, психічний і соціальний розвиток особистості. До завдань СПК належать: забезпечення необхідних умов за місцем проживання неповнолітніх для ефективного соціального виховання; проведення ранньої діагностики, корекції та реабілітації; надання оперативної соціальної допомоги; координація зусиль у роботі з сім'єю і в мікросоціумі; соціально-педагогічна підтримка осіб зі специфічними потребами.

Модель «Обласний ресурсний центр».

Центр створюється на базі обласних установ позашкільної освіти для сільських школярів, які мають особливі схильності до різних видів діяльності, підготовка до яких не здійснюється на базі шкіл району. Основні форми роботи такого центру: сесія в канікули, виконання індивідуальних завдань за навчально-методичного супроводу та консультування, дистанційне навчання.

Модель «Ресурсний центр районного (міського) округу».

Спеціально підібрані й підготовлені фахівці з навчальних предметів організовують очно-заочне навчання особливо обдарованих дітей, які в навчанні виходять за рамки профільних предметів, курсів за вибором, що є в школах районного центру або міста [6, с. 27].

Ефективність освітнього округу залежить від його готовності забезпечити доступ до максимально широкого комплексу освітніх послуг. Суб'єкти освітнього округу можуть взаємодіяти між собою, мати партнерські відносини з громадою. Співпраця навчальних закладів дає змогу досягти раціоналізації освітньої мережі, а також здійснювати стратегічне планування їхнього розвитку. Навчальним закладам, що успішно взаємодіють, більше довіряють батьки та місцева громада, отже, їм легше залучати додаткові ресурси, у них з'являється більше можливостей надавати якісну освіту.

Дуже вдалим та продуманим є алгоритм створення мережі освітніх округів, запропонований Т. М. Бобко у статті «Особливості реалізації допрофільної підготовки та профільного навчання».

Крок 1. Рішення засновників про створення освітніх округів, визначення закладів, які входять до округів, нормативне закріплення їхньої організаційної взаємодії.

При цьому кожен заклад, який входить до округу, зберігає статус юридичної особи і має рівні права з іншими, однак у межах округу створює єдиний освітній простір.

Завдання: розроблення районної програми впровадження профільного навчання (включаючи механізм фінансування); створення районної освітньої мережі профільного навчання; визначення моделей і форм організації допрофільної підготовки та профільного навчання; визначення переліку освітніх закладів, які беруть (братимуть) участь в реалізації допрофільного та профільного навчання; складання плану взаємодії (співпраці) в умовах освітньої мережі.

Крок 2. Створення координаційного органу, до складу якого входять директори всіх закладів освітнього округу. Складання координаційним органом і підписання всіма директорами угоди про співпрацю закладів.

Завдання: створення структури — координаційного центру (ради) — з питань профільного навчання; розгляд експертною профільною комісією плану розвитку округу, запропонованою робочою групою, встановлення його відповідності наявним умовам, визначення його ефективності, можливих наслідків, вироблення пропозицій і рекомендацій координаційній раді і засновнику. До складу експертної профільної комісії можуть входити представники органів місцевого самоврядування, місцевих виробництв, громадські лідери та інші, коригування координаційною радою плану розвитку округу з урахуванням висновків профільної комісії, урахування зауважень і пропозицій, виявлених ризиків, прийняття координаційною радою на основі консенсусу рішення про подальший розвиток округу. Пізніше це рішення нормативно закріплюється засновником, укладання угод між засновниками освітньої мережі.

Крок 3. Інвентаризація ресурсів освітнього округу. Під час інвентаризації слід враховувати як наявні ресурси окремих закладів, так і партнерські відносини, можливості партнерів. Керівників підприємств, стратегічно важливих партнерів доцільно включити до складу координаційної ради.

Крок 4. Виявлення зовнішнього освітнього замовлення на означеній території.

Завдання: попереднє анкетування школярів 8-9 класів та їхніх батьків, узагальнення висновків за результатами анкетування і оформлення візиток загальноосвітніх навчальних закладів (на рівні ЗНЗ і відділу освіти).

Крок 5. Побудова моделі функціонування і взаємодії закладів, яка максимально задовольнила б освітнє замовлення на території округу та наявних ресурсах, забезпечила рівні можливості й високу якість освіти для всіх місцевих жителів. Цей крок здійснюється однією або кількома робочими групами, до складу яких обов'язково входять представники всіх закладів округу.

Крок 6. Організація інформаційної роботи.

Завдання: оформлення візиток, портфолію, електронних сайтів загальноосвітніх навчальних закладів (на рівні ЗНЗ і на рівні відділу освіти).

Крок 7. Підготовка навчальних закладів до роботи в умовах освітнього округу.

Завдання: укладання угод з освітніми закладами і батьками, укладання мережевого навчального плану, розроблення, затвердження та експертиза програмно-методичного забезпечення профільного навчання, розроблення шкільних навчальних планів, визначення переліку курсів за вибором, визначення основних потоків учнів, відображення на освітній карті, комплектування класів із допрофільною підготовкою та профільним навчанням, визначення педагогів для реалізації допрофільної підготовки та профільного навчання, складання розкладу переміщення учнів, підготовка кадрового потенціалу.

Крок 8. Уведення в дію мережі (освітнього округу).

1. Уведення допрофільної підготовки учнів в режим освітнього закладу.
2. Упровадження профільного навчання.

Отже, підсумовуючи, зазначимо, що створення освітнього округу та ефективне забезпечення профільного навчання в ньому є багатоаспектною проблемою, що потребує вирішення різноманітних завдань: формування єдиної нормативної бази, розроблення відповідного програмного забезпечення, створення освітніх сайтів округів та наповнення їх необхідним контентом. За умов мережевої роботи в освітньому окрузі активізуватиметься координаційна та коопераційна взаємодія педагогів, розшириться комплексне використання різних організаційних форм підвищення кваліфікації.

Література

1. Про затвердження Положення про освітній округ : постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 777 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>. – Назва з екрана.
2. Бех І. Д. Психологічні джерела виховної майстерності : навч. посіб. / Іван Дмитрович Бех. – К. : Академвидав, 2009. – 248 с.
3. Буркова Л. В. Соціономічні професії: інноваційна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах : монографія / Л. В. Буркова. – К. : Інформ. системи, 2010. – 278 с.
4. Гуцан Л. А. Особливості професійного самовизначення учнівської молоді в умовах профільного навчання / Леся Андріївна Гуцан // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип. 15, кн. 1. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2011. – С. 354-359.
5. Мельник О. В. Проблеми професійної орієнтації учнівської молоді та перспективні напрями їх вирішення / Олександр Васильович Мель-

ник // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Вип. 15, кн. 1. – Кам'янець-Подільський : Видавць ПП Зволейко Д.Г., 2011. – С. 283-293.

6. Стойкова В.В. Створення та організація діяльності освітніх округів : метод. реком // Інформ.-метод. вісник «Профільна школа». – Вип. 9. – Миколаїв : ОІППО, 2011. – 104 с.

В статье рассмотрены инновационные подходы в организации профильного обучения и профессиональной подготовки учащихся в образовательных учреждениях. Осуществлен анализ общественных предпосылок и разноразноуровневых причин, которые стали толчком к активизации деятельности образовательных округов как новой социально-педагогической системы. Описаны модели профильного обучения при сетевом взаимодействии учебных учреждений в образовательном округе, раскрыты возможности деятельности образовательных округов как залога равного доступа к качественному образованию для каждого ребенка.

Ключевые слова: профильное обучение, профессиональная подготовка, инновационная модель, сетевое взаимодействие, образовательный округ, равный доступ к качественному образованию.

L. A. Hutsan

Educational District as an Innovative Model of Management in Profile Education

The Institute of Problems on Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (9 Berlynskooho Str., Kyiv, Ukraine).

This article is devoted to innovative approaches in organizing professional and vocational trainings for pupils in educational institutions. An analysis of social preconditions and split-level reasons that have become the impetus for revitalizing the activity of educational districts as a new social and pedagogical system, is carried out. The author describes a model of profile studies under educational establishments' network co-operation in educational districts and the opportunities of educational districts' activities as a guarantee of equal access to high-quality education for every child.

To create an educational district and effectively provide it methodically and technologically is extremely difficult. For this, many tasks should be implemented: formation of a common normative base, development of software and educational sites. In case of network cooperation of educational institutions, coordination and cooperation of educators will activate, the spectrum of forms of increasing one's professional level will widen up, new technological chains and relationships within the educational district will form.

Keywords: professional self-determination, professional education, professional training, model, networking, educational district, equal access to quality education.

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2010). Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osvitnii okruh [On confirmation of the Provision about educational district] (Regulation No 777, August 27). Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua>.
2. Bekh, I. D. (2009). Psykholohichni dzherela vykhovnoyi maisternosti [Psychological sources of educational skills]. Kyiv: Akademvydav.

3. Burkova, L. V. (2010). Sotsionomichni profesii: innovatsiina pidhotovka fakhivtsiv u vyshchykh navchalnyh zakladakh [Socionomic professions: Innovative training of specialists in institutions of higher education]. Kyiv: Inform. systemy.
4. Hutsan, L. A. (2011). Osoblyvosti profesiinoho samovyznachennia uchnivskoi molodi v umovakh profilnoho navchannia [Peculiarities of professional self-determination of students in conditions of profile education]. In Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Vol. 15 (1). (pp. 354-359). Kamianets-Podilskii: Vydavets PP Zvoleiko D. H.
5. Melnyk, O. V. (2011). Problemy profesiinnoi orientatsii uchnivskoi molodi ta perspektyvni napriamy yikh vyrishennia [Problems of vocational guidance of students and prospective directions of their solving]. In Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Vol. 15 (1). (pp. 283-293). Kamianets-Podilskyi: Vydavets PP Zvoleiko D. H.
6. Stoikova, V. V. (2011). Stvorennia ta orhanizatsiia diialnosti osvितnikh okruhiv [Creation and organization of educational districts' activities]. Profilna shkola, 9, 104.